

Recerca i literatura d'autora: breus notes d'acreditació marginal

NEUS REAL *Universitat Autònoma de Barcelona*

RESUM: Valoració d'investigacions recents sobre tres autores catalanes de preguerra.

PARAULES CLAU: literatura catalana d'autora, anys vint i trenta, recerca, acreditacions.

ABSTRACT: Assesses the recent literature on three pre-Civil-War Catalan women writers.

KEYWORDS: Catalan women writers, 1920s and 1930s, research, accreditations.

De la manera que estan les coses a casa nostra i tal com rutlla —com no rutlla— la política de la nostra gent, crec profundament que l'única eficàcia és l'esforç personal de cadascú de nosaltres i allò que més compta, l'obra feta, ben feta.

Mercè Rodoreda

[L]'estudi de la literatura hauria de partir del nostre territori, però per obrir-lo a totes les altres literatures, que seria una via de coneixement, i potser menys de rebuig. [...] Amb sentit crític [...]. Autocrític però al mateix temps valoratiu. I no aquest rebuig, de dir que nosaltres fem una cosa secundària i local, no: nosaltres fem literatura universal, i si aquest país ha tingut alguna gràcia ha estat que quan s'ha plantejat fer literatura, ha volgut fer literatura universal.

Jordi Castellanos

Vet aquí uns mots que l'autora de *La plaça del Diamant* escrivia en una carta del 7 d'agost de 1948, al costat d'uns altres de pronunciats en una entrevista del 2012 pel catedràtic de literatura catalana contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona traspassat fa poc (RODOREDA 1991: 104-105; MUÑOZ 2012: 27). Més

enllà de la vigència que atorguem als primers, recuperar-los i agermanar-los amb els segons serveix aquí, de manera interessada, per constituir el teló de fons de la valoració positiva d'alguns resultats recents de la recerca sobre la literatura catalana d'autora.¹ En concret, de la valoració positiva de la recerca sobre tres escriptores que van formar part de la dinàmica literària dels anys vint i trenta i que són poc conegudes avui: Concepció Casanova i Danés (Campdevàrol, 1906 – Sant Feliu de Llobregat, 1991), Anna Senyé i Ramisa (Manlleu, 1881 – Barcelona, 1956) i Maria Serres i Margalef (La Serra d'Almos, 1901 – Reus, 1963). Es tracta d'uns noms (sobretot els dos darrers) molt allunyats del nivell creatiu i la projecció nacional i internacional d'una Mercè Rodoreda, la qual cosa, com ens va ensenyar Jordi Castellanos, no els converteix en menystenibles. Malgrat que siguin de segona, tercera, quarta o cinquena fila, tots els autors són mereixedors d'esdevenir objecte d'investigació en la mesura que integren i conformen la nostra tradició, en la mesura que expliquen, en darrer terme, el nostre passat cultural; en aquest cas, el procés d'incorporació de les dones en l'esfera pública en un grau inèdit fins aleshores, en paral·lel al que estava passant a tot Occident, com a peça clau de la modernitat del segle XX. Afirmar que la recerca que s'hi dedica és digna de crèdit constitueix el primer objectiu d'aquestes notes. Com que a més resulta que són unes obres «ben fetes», cal valorar-les justament, un segon objectiu que es desplegarà, per bé que de manera molt sumària, a partir del contrast amb els paràmetres oficials que remeten a (i doten de) una altra mena d'acreditacions.

A principis del 2010, Lluís Bonada i Joan Triadú es feien ressò de la publicació, per part de Jordi Casanova i Roca, d'un «Esbós biogràfic i literari» de Concepció Casanova (BONADA 2010; TRIADÚ 2010). Tots dos celebraven que es tornés a parlar d'una dona que, força oblidada en l'actualitat, a la Catalunya de preguerra es va guanyar un lloc definit en el mapa de la cultura i les lletres. Restituïció global a banda, l'autor de les notes en qüestió, en part gràcies al vincle familiar, aportava dades inèdites sobre la vida de l'autora de Campdevàrol i sobre els seus inicis literaris, unes dades que completava «amb el resultat d'una recerca [...] que si bé no és

1. En els darrers temps s'ha fet molta feina, i molt diversa, en aquest àmbit, i repassar tan sols els últims cinc anys requeriria un espai del qual no disposem aquí. A banda dels actes més divulgatius (com el que va organitzar el setembre de 2012 el PEN Club, juntament amb l'ICD i la ILC, per commemorar els deu anys de la mort d'Anna Murià) o de les efemèrides rodooredianes (el centenari, amb tot el que va generar entre 2008 i 2009, i el 50è aniversari de *La plaça del Diamant*), se'n poden esmentar alguns exemples variats: les jornades sobre Maria-Antònia Salvà a Mallorca (2008), de les quals va sorgir *Escriure sense context* (2009); el degoteig d'edicions d'obres d'autores menys o més conegudes –com ara *Delers i altres poemes* de Maria Mayol (2008), *El camí reprès* de Maria Teresa Vernet (2009), *Betúlia* de Maria Aurèlia Capmany (2010) o les *Mèmories* d'Aurora Bertrana (2013)–, i les activitats ininterrompudes (publicacions, exposicions, etc.) del GETLIHC (Grup d'Estudis de Gènere: Traducció, Literatura, Història i Comunicació) des de la Universitat de Vic –com el I Congrés Internacional sobre Gènere, Desenvolupament i Textualitat (2011)–, amb nombrosos treballs derivats (entre altres, *Viatgeres i escriptores*, de Pilar Godayol, el 2011). Per a un repàs global del panorama anterior, conscientment incomplet i tanmateix significatiu, GUSTÀ 2009.

exhaustiva, sí que [...] recull la seva principal producció» (CASANOVA I ROCA 2009: 14). L'honestedat d'explicitar el just abast de la investigació i la modèstia de qui, declarant-se obertament diletant, reconeixia especialment, més que no pas les seves contribucions, els seus deutes (per exemple, amb la informació de la pàgina *Escriptores republicanes* del portal *Traces*), no fan sinó refermar la vàlua d'una aproximació mercès a la qual s'ha engruixit el traç biogràfic (una línia sovint complexa de resseguir, sobretot en determinats casos) de Casanova i s'ha ampliat el conjunt de referències de la seva obra (amb la suma de les provinents, bàsicament, de publicacions periòdiques de la seva zona d'origen). Tot plegat converteix el text de Jordi Casanova en un dels pocs estudis als quals ens podem remetre, ara per ara, amb relació a la figura literària d'aquesta poeta i traductora de Corneille, becada per fer una estada a Oxford i principal nom femení vinculat a les avantguardes en el camp de la literatura, com s'havia apuntat ja fa temps (MOLAS 1976 i 1987), abans del 1939.

El 2011, la revista *Ausa*, del Patronat d'Estudis Osonencs, publicava un article d'Ester Pou Jutglar sobre la manlleuena Anna Senyé (POU 2011); i *Tartacó*, de La Serra d'Almos (a la Ribera d'Ebre), dedicava un número especial a la filla lletraferida del poble, Maria Serres (TARTACÓ, 2011]. Si l'article de Pou era el fruit d'una tasca de recerca iniciada molt abans, que s'havia materialitzat inicialment en l'estudi *(Re)descobrir Anna Senyé i Ramisa: dona, poeta i manlleuena* (8è Premi Ajuntament de Manlleu) i, poc després, en la tesina *Anna Senyé, poeta*, llegida a la Universitat de Vic (POU 2008 i 2010), el recull d'articles, dades i textos que proporcionava la revista del municipi de Tivissa constituïa una de les fites més remarcables del procés d'investigació engegat –i encara en curs en aquell moment– pel seu consell de redacció (integrat per Josep Castellví, Encarna Codina, Roser Bargalló, Joan Miró i Josep Penna) a causa de la troballa casual de dos textos de la col·laboradora de *La Dona Catalana* (un procés que havia de revertir en l'exposició il·lustrativa del bateig de la biblioteca pública de La Serra d'Almos amb el nom de la seva escriptora). Per bé que eren empreses de caire diferent (l'una de base més pròpiament acadèmica; l'altra d'àmbit extrauniversitari i amb finalitats més socioculturals), ambdues il·lustren molt bé els òptims resultats que poden donar les iniciatives locals en l'esfera de la recerca (amb els premis i la premsa municipals a primer terme) i tenen el mèrit inqüestionable de ser les investigacions exclusives pel que fa a cada cas. És a dir, que constitueixen la bibliografia (de referència i en general) amb relació a Anna Senyé i Maria Serres. Gràcies a aquestes investigacions, coneixem la vida i l'obra de dues poetes que van col·laborar en diversos diaris i revistes i que es van vincular a determinats cercles culturals i intel·lectuals (alguns de coincidents; d'altres no, en bona part a causa de la diferència d'edat, però també per factors que seria massa llarg explicar ara i aquí). Ho van fer en espais i en graus molt més limitats, certament, que els de personatges de primera línia com l'autora d'*Alo-*

ma; i, tanmateix, van abonar igualment un terreny que, precisament perquè era capaç de produir aquesta tipologia variada de components (uns components que n'eren exponent, però dels quals es retroalimentava alhora), va poder donar *també* aquell fruit destacat. És per aquest motiu que ambdues aportacions, en paral·lel, s'erigeixen en bibliografia de referència per estudiar tant la poesia produïda per dones durant la primera meitat del segle XX com el periodisme d'autoria femenina i molts altres aspectes rellevants de les lletres i la societat catalanes del moment. La llista detallada queda exclosa d'aquestes notes per raons d'espai i, no obstant això, no es pot deixar de consignar que contribucions particularitzades com aquestes contribueixen a comprendre i explicar un mapa global que és, en definitiva, internacional: la dinàmica literariocultural d'una època en què, tant a Catalunya com a Europa, la modernitat passava indefectiblement per la incorporació de la dona en tots els àmbits, amb les lletres com a àmbit privilegiat, i en què, al nostre país, això va constituir una mostra més (i no pas de les menys significatives o importants) de la relativa normalitat assolida abans de la guerra civil.

Una qüestió com aquesta, certament, pot interessar més o menys la comunitat acadèmica dedicada al camp de les humanitats. Això no justifica ni pot implicar en cap cas, però, la negació del fet que recerques com les que s'han comentat suposen una aportació rellevant a valorar i a tenir en compte. Sembla de sentit comú i, tanmateix, es veu que alguns anem errats, perquè hauríem de pensar que no han de merèixer cap reconeixement si els apliquem els paràmetres que s'imposen des de les instàncies oficials que actualment avaluen la investigació del país, amb els índexs d'impacte i el reconeixement fora fronteres a primer terme.² Mancades com estan dels anomenats signes d'externalitat i dels subsegüents indicadors de qualitat, des de l'òptica institucional constituïrien productes secundaris, locals i, doncs, sense els mínims esperables que, sempre d'acord amb les prescripcions del cas, ha de tenir la investigació del segle XXI. Tant hi fa que revelin una feina ben feta si els apliquem el sedàs de la lectura atenta, el contrast de dades o el contrapunt bibliogràfic (unes eines probablement massa rudimentàries i antiquades per a l'era digital, però molt més exactes que la quantificació formal estricta de mèrits externs deduïts d'uns criteris difícilment aplicables de manera equitativa a totes les disciplines sense distincions). I que tinguin un sentit inqüestionable que no pot passar per alt a qui conegui mínimament la matèria (si no és que parlem d'unes comissions avaluadores d'entre sis i deu professors universitaris que en pocs mesos, sense abandonar

2. Em refereixo a l'Agència per la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (AQU). Encara que s'avalui només la recerca universitària (és a dir, la que produeix el personal docent i investigador), és evident que es tracta de la institució de referència en aquest sentit. Vegeu l'actualització més recent de la resolució on es defineixen els paràmetres del cas al DOGC. *Resolució ECO/2901/2012 de 21 de desembre*, amb accés directe des de la pàgina de l'AQU. URL: http://www.aqu.cat/professorat/merits_recerca/proces_aai.html [consulta: 19 de febrer de 2013].

les seves obligacions professionals, han de qualificar tota la investigació del país desplegada en el sexenni anterior dins d'una àrea general de coneixement que es presenta per ser acreditada, amb un sistema de procediment establert que obliga a anar per feina i fa que el procés derivi, per la lògica de tot plegat, en desacreditacions injustes i alhora inqüestionables amb els barems definits a la mà —en unes resolucions negatives que sovint no tenen res a veure amb l'aportació real d'allò que s'està avaluant). Celebrem, doncs, que almenys en els casos relatius a Concepció Casanova i Maria Serres mai no caldrà sotmetre aquestes investigacions a un tipus d'avaluació concebuda, i en conseqüència aplicada, amb uns principis, uns fonaments, unes prioritats i una perspectiva molt qüestionables. Com demostra, posats a ser sempre internacionals, el fet que hagin estat qüestionats des d'Europa a partir de la iniciativa d'una professora de la Universitat de Liège.³

Acabem repetint el que ja hem dit: agraïm a Jordi Casanova, Ester Pou i el consell de redacció de *Tartacó* una feina ben feta i amb ple sentit, emmarcada en una mena de recerca que convé justament, al marge d'altra mena de consideracions, vindicar. Per evitar, entre altres coses, que s'abandoni en pro d'altres camins professionalment més productius des de les disposicions oficials, però no per això necessàriament millors des del punt de vista estricte, ara sí, de la investigació significativa i de qualitat sobre la història literariocultural del país.

Referències bibliogràfiques

A. BERTRANA, *Memòries fins al 1935 i Memòries. Del 1935 fins al retorn a Catalunya*, a cura de Dani Vivern, Anna Almazan i Lluís Muntada, Girona: Diputació de Girona, 2013.

L. BONADA, «La filòloga i poetessa Concepció Casanova surt del silenci en què va caure el 1936», *El Temps*, 9 de març del 2010, p. 85.

M. A. CAPMANY, *Betúlia*, estudi preliminar d'Isabel Graña i Zapata, Badalona: Ajuntament de Badalona, 2010.

J. CASANOVA I ROCA, «Esbós biogràfic i literari de Concepció Casanova i Danés (Campdevàrol, 1906 – Sant Boi de Llobregat, 1991). *Poemes en el temps*», *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès 2007-2008, 2009*, p. 13-47.

DOGC Resolució ECO/2901/2012 de 21 de desembre. En línia. URL: www.aqu.cat/professorat/merits_recerca/proces_aai.html.

P. GODAYOL, *Viatgeres i escriptores*, Vic: Eumo, 2011.

3. *Université en débat. Català: Manifest per una universitat a l'alçada de les seves missions*. URL: <http://www.univendebat.eu/signez-le-manifeste/manifest-per-unes-universitats-a-lalcada-de-les-seves-missions/> [consulta: 19 de febrer de 2013].

M. GUSTÀ, «Els estudis de literatura d'autora a Catalunya», dins: *Gènere i modernitat a la literatura catalana contemporània*, a cura d'Enric Cassany, Lleida: Punctum & GELCC, 2009, p. 39-50.

L. JULIÀ (ed.), *Escriure sense context*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009.

M. MAYOL, *Delers i altres poemes*, a cura de Mercè Picornell, Palma: Consell de Mallorca, 2009.

J. MOLAS, «El surrealisme a Catalunya. Notes per a la seva història (1924-1934)», dins *Actes del Tercer Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Oxford: The Dolphin Book, 1976, p. 283-299.

J. MOLAS, «Els moviments d'avantguarda. Joan Salvat-Papasseit. El surrealisme», dins *Història de la literatura catalana*, vol. 9, Barcelona: Ariel, 1987, p. 367-373.

J. M. MUÑOZ, «L'entrevista. Jordi Castellanos, la literatura com a investigació permanent», *L'Avenç*, núm. 379, maig del 2012, p. 18-30.

E. POU, *(Re)descobrir Anna Senyé i Ramisa: dona, poeta i manlleuena*, Manlleu: Ajuntament de Manlleu, 2008.

E. POU, *Anna Senyé, poeta*, treball de recerca de doctorat dirigit per P. Godayol, Universitat de Vic, 2010.

E. POU, «Anna Senyé: notes biogràfiques i recorregut poètic», *Ausa. Publicació de Patronat d'Estudis Osonencs*, vol. XXV, núm. 168, 2011, p. 473-487.

N. REAL, *Dona i literatura a la Catalunya de preguerra*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.

N. REAL; GELCC, *Escriptors republicanes*. Porta TRACES, 2009, en línia, URL: <http://www.traces.uab.es/gelcc/escriptors/>.

M. RODOREDÀ, *Cartes a l'Anna Murià 1939-1956*, Barcelona: Edicions de l'Eixample, 1991.

Tartacó. Diari de La Serra d'Almos. Revista d'informació d'àmbit local, núm. 34, 23 d'abril de 2011.

J. TRIADÚ, «La personalitat retrobada de Concepció Casanova», *El Punt/Avui*, 15 d'abril de 2010.

M. T. VERNET, 2009. *El camí reprès*, pròleg de Neus Real, Valls: Cossetània.

Université en débat. Català: Manifest per una universitat a l'alçada de les seves missions. En línia. URL: <http://www.univendebat.eu/signez-le-manifeste/manifeste-per-unes-universitats-a-lalcada-de-les-seves-missions/>.